

FOSMANLI BELGELERİNDE
filistin

PALESTINE
IN OTTOMAN DOCUMENTS

Proje Yöneticisi

Doç. Dr. Yusuf SARINAY
Devlet Arşivleri Genel Müdürü

Proje Sorumluları

Doç.Dr. Mustafa BUDAK
Genel Müdür Yardımcısı

Dr. Önder BAYIR

Osmanlı Arşivi Daire Başkanı

Dr. Ahmet Zeki İZGÖER

Yayın İşleri Koordinatörü

Yayına Hazırlayanlar

Dr. Hüseyin ÖZDEMİR
Cafer DURMUŞ
A. Semih TORUN
Yılmaz KARACA
Ebubekir SUBAŞI

İngilizce Tercümeleler

Durmuş KANDIRA
Beyhan HACIÖMEROĞLU
Elif Uludağ KARABACAK
Aslı REYHAN

Belge Fotoğrafları

Şefik KANYILMAZ

Grafik Tasarım / Baskı / Cilt
Seçil Ofset www.secilofset.com

ISBN 978-975-19-4506-8

ÖNSÖZ

Filistin toprakları, sınırları içinde İslâmiyet, Hıristiyanlık ve Musevîliğin ilgi odağı olan Kudüs'ü barındırmasıyla ayrı bir önem taşır. Bölge, bu sebeple hemen her devirde dünyanın alâkasını üzerinde toplamıştır.

1517'de Kudüs'ün fethedilmesiyle Osmanlı hakimiyetine giren Filistin, bu tarihten itibaren 1917 yılına kadar geçen 400 yıllık zaman diliminde en uzun istikrar dönemini Osmanlı yönetiminde yaşamıştır. Osmanlılar Mekke ve Medine'den sonra üçüncü kutsal şehir olarak kabul ettikleri Kudüs'ü de içine alan Filistin topraklarının barış ve huzur içinde idaresine her zaman özen göstermişlerdir. Kutsal mekânlarda her dinin mensuplarının kendi inançlarını serbestçe icra etmelerini sağlamayı bir devlet politikası olarak benimsemiş ve bunu başarıyla sürdürmüşlerdir. Ayrıca farklı din ve mezheb mensuplarının birbirlerinin özgürlük alanına müdahale etmemeleri konusunda ciddi anlamda hassasiyet göstermişlerdir.

XIX. yüzyılın son çeyreğinden itibaren artarak devam eden bölgeyi ele geçirme gayretlerine ve uluslararası müdahalelere rağmen, Filistin'de barış ve istikrarı koruma politikasından vazgeçmeyen Osmanlı Devleti, bu alanda gerekli gördüğü idarî, askerî ve iktisadî tedbirleri almıştır. Bu anlamda tamamen kanun ve yönetmelikler çerçevesinde hareket edilmiş ve uluslararası normlara riayet edilerek konjonktür gözetilmiştir. Devletin arzu etmediği yönde gelişen olaylara müdahale etmede yasal çerçevenin dışına çıkılmamıştır.

Bilindiği üzere arşiv belgeleri, geçmişî geleceğe taşıyan en güvenilir delillerdir. Geçmişten devraldığımız bu büyük mirası korumak, gerektiği gibi değerlendirip gün ışığına çıkarmak ve yayınlamak; Osmanlı Devleti'nin yönetim anlayışını dünya kamuoyuna duyurmak bakımından önemli bir görevdir. Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü olarak bu anlamda bir hazineye sahip olduğumuzun bilincindeyiz. Bu itibarla üç kıtada pek çok ülke ve milleti ilgilendiren konularda, Osmanlı Devleti'nin diğer milletlerle olan yönetim ilişkilerine dair yayınlar yapmaktayız. Genel Müdürlüğümüz, Osmanlı Belgelerinde Filistin adlı bu çalışma ile kutsal bölgelerin idaresinde gösterilen özen ve titizliğe dair dünya kamuoyuna önemli bir hizmet sunma amacını taşımaktadır.

Bu çalışmada, Filistin'in Osmanlı idaresinde bulunduğu zaman diliminde bölgeye götürülen sosyal ve idarî hizmetler ile en üst seviyede emniyet ve huzuru sağlamaya yönelik askerî tedbirlere dair örnekler seçilmiştir. Seçilen belge örneklerinde görüleceği üzere, Osmanlı Devleti bilhassa Kudüs ve çevresini huzur ve istikrar içinde yönetmeyi temel amaç edinmiştir.

Bu kitap; Osmanlı Devleti'nin bugünkü Filistin bölgesiyle ilgili idari konular.

sağlık, asayiş, imar, Musevilerin Filistin'e yerleşmesi, eğitim ve sosyal hayat, cemaatlere tanınan din hürriyeti ve kültürel mirasın korunması bölümlerinden oluşmaktadır ve 197 belge, 4 harita, 79 fotoğraf, 2 gravür ve 1 plan ihtivâ etmektedir.

Eserin hazırlanması sırasında emeği geçen Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü personeline teşekkürlerimi sunuyorum. Bu çalışmanın, Osmanlı idaresinden sonra suların hiç durulmadığı Filistin'de, karşılıklı iyi niyet ve haklara saygı çerçevesinde barış ortamının tekrar tesis edilmesi yolunda bir umut ışığı olmasını temenni ediyorum.

Doç. Dr. Yusuf SARINAY

Devlet Arşivleri Genel Muduru

PREFACE

The lands of Palestine, which include Jerusalem, a holy city for Muslims, Christians, and Jews, are of particular importance. For this reason, this region has for centuries attracted the World's attention.

Since the Ottoman conquest of Jerusalem in 1517, Palestine has witnessed its longest period of stability and peace stretching for 400 years, ending only in 1917. The Ottoman administration has always paid a great deal of attention to the administration of Palestine which includes Jerusalem, a city which they recognized as the third holy city after Mecca and Medina. The Ottoman State has adopted a policy which ensured the free practice of religion in holy places for every religious group. Furthermore, the Ottomans have also paid a great deal of attention to ensure the different religious groups and sects did not to interfere each others freedom of practice.

Starting in the last quarter of the 19th century, despite increased international interference in the region and intensified efforts to extend their influence over it, the Ottoman State did not waiver in its efforts to maintain the peace and stability in Palestine doing all means necessary whether they were administrative, military or economic. During this period, the Ottoman State continued to observe international law and regulations, and to act in accordance with international norms. In cases that were considered in conflict with the policies of the Ottoman State, they were careful to only interfere with the boundries of the laws.

As it is commonly known, archival records provide the most reliable source of information to bring the past to life. In order to explain the administrative practice of the Ottoman State to the international community, it is important to protect, value, make available and publish from the rich heritage of archival records which we have inherited.

As the General Directorate of the State Archives, we are aware of this valuable treasure. We have been publishing information concerning the Ottoman administrative relations in what is now state falling in three different continents. With this study under the name of Palestine in Ottoman Documents, our General Directorate's aim to provide an important service to the international community by giving information on the Ottoman careful administration of the holy sites. In this study, it has been especially chosen sample documents about the social and administrative services taken to the region and the military precautions for insuring security at the top level in Palestine under the Ottoman administration.

In this study, it has been especially chosen sample documents about the social and administrative services taken to the region and the military precautions for insuring security at the top level in Palestine under the Ottoman administration. As it is seen in the chosen documents, the Ottoman State has basically aimed to administer Jerusalem and its surroundings in security and stability.

The book concerning the administration of Palestinian region today in the Ottoman era consists of administrative issues, health, security, reconstruction, Jewish settlement in Palestine, education and social life, religious communities and religious freedom granted to them, protection of cultural heritage and it contains 197 documents, 4 maps, 79 photographs, 2 gravurs, and a plan.

I thank the staff of the General Directorate of State Archives for their efforts in preparing the study. I hope this study to be a means in the way of reconstruction of peace atmosphere in frame of mutual good intention and respect to rights in Palestine in which the situation has never become quiet after the Ottoman administration.

Assoc. Prof. Yusuf Sarınoy

General Director of State Archives

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	5-8
İÇİNDEKİLER	9-21
KISALTMALAR	22-23

I. İDARİ

1	Gazze kanunnamesi	27
2	Kudüs'te bulunan kutsal mekânlarda dine ve dinî mekânlara saygısızlık sayılacak işler yapılmasına izin verilmemesi	31
3	Filistin sınırlarını belirlemek ve tarihî eser aramak üzere görevlendirilen Amerikalı ve İngiliz memurlara kolaylık gösterilmesi	35
4	Gazze'de urbânın işlemekte olduğu arazinin tapuya kaydedilmesi	37
5	Yafa'da Marûnîlerin kilise yaptırımlarının Şûrâ-yı Devlet kararına bağlı olması	43
6	Bazı usûlsüzlüklerin önlenmesi ve ehil olanların muhtarlığa seçilmesi için Kudüs Mutasarrıflığı'nda görev yapan muhtarlara maaş bağlanması	47
7	Remle ile Beytüllahm belediyelerinin 1315 (1898) senesi gelir ve gider cetvelleri	55
8	Beriyetü'ş-Şam ve Nablus'ta bulunan Sâmirîlere iyi davranılması	61
9	Kudüs'e bağlı köylerin hane ve nüfus sayıları ile dinî mensubiyetleri	65

II. SAĞLIK

10	Kudüs'te ortaya çıkan hayvan hastalığının yayılmasının önlenmesi	87
11	Yafa ve Gazze taraflarında ortaya çıkan koleranın önlenmesinde emeği geçenlerin ödüllendirilmesi	91
12	Kudüs ve çevresinde cüzzam hastalığına yakalananlara Haseki Sultan İmaret'i'nden yardım edilmesi	97
13	Hıfz-ı Sihat kitabının Arapça'ya çevrilerek bastırılması	99
14	Gazze'ye yaptırılacak hastane ile Gazze'nin altyapı çalışmaları için gerekli harcamaların bazı vergilerden karşılanması	101
15	Kudüs'te ortaya çıkan çekirge istilasının önlenmesi	107
16	Kudüs'te frengi hastalığının önlenmesi için tam teşekküllü bir hastane yaptırılması	109
17	Kudüs'te ortaya çıkan bulaşıcı hastalığın Beyrut'a sirayetinin önlenmesi için tedbir alınması	113
18	Yafa'ya bulaşıcı hastalık olan yerlerden gelen gemilere karantina uygulanması	115

III. ASAYİŞ

19	Kudüs'e bağlı köylerde eşkıyalık hareketlerinin önlenmesi	121
20	Gazze'den firar eden Napolyon Bonaparte'ın yol güzergâhındaki köyleri yakıp yıktığı	123
21	Yafa Kalesi'nin düşmandan geri alınması	127
22	Kudüs ve çevresinde urbânın yatıştırılmasını sağlayan yöneticilerin ödüllendirilmesi	131
23	Müslüman-Hıristiyan çatışmasına sebep olabilecek et-Tarihü'l-Kenâyis adlı kitabın basım ve dağıtımının yasaklanması	135
24	Taberiya Yahudileri'nin hırsızlara karşı korunması	141
25	Almanya İmparatoru Wilhelm'in ziyareti sebebiyle Kudüs ve Kerek havalisinde sıkı güvenlik tedbirleri alınması	143
26	Kudüs civarında düşen Muâvenet-i Milliye Cemiyeti uçağına ait fotoğraflarla teknik heyet raporlarının takdimi	145
27	Kudüs'te farklı mezheplere ait ibadet yerlerinin bombalanmasını halkın nefretle karşılaması	149
28	Gazze muharebelerinde yararlık gösteren askerî personelin ödüllendirilmesi	151
29	Filistin bölgesinin artan önemi sebebiyle, Beyrut valisinin geçici olarak Nâsıra'da ikâmet etmesi	153
30	Sivas Hapishanesi'ndeki mahkûmlardan gönüllü olanların Filistin cephesine gönderilmesi	159
31	Filistin cephesindeki orduya destek vermek üzere Adana ve Halep'te savunma kuvvetleri oluşturulması	161

IV. İMAR

32	Kudüs'e tatlı su sağlayan su yolları ile bazı binaların ve Sahratullah kubbesi etrafının tamir ettirilmesi	167
33	Kudüs'teki Özbekiye Tekkesi'nin onarılması ve tahsisat ilâvesi	173
34	Kanunî Sultan Süleyman'ın Kudüs için yaptırdığı havuzlar ile su yollarının tamiri	177
35	Kudüs'te Şamkapısı civarındaki kale duvarlarının onarımı	183
36	Gazze'ye yapılan telgraf hattından dolayı kaymakamın Padişaha teşekkürü	187
37	Şeria Nehri üzerine köprü yaptırılarak köprüden geçiş ücretlerinin belirlenmesi	191
38	Kudüs su yollarının tamiri ve muhafazası	197
39	Kudüs'te mükemmel bir hükûmet konağı inşası	203
40	Kudüs'te bulunan Hamamü'ş-Şifa'nın tamiri	205
41	Sultan II. Abdülhamid'in tahta çıkışının 25. yılı münasebetiyle Kudüs'ün Babü'l-Halil noktasında bir çeşme ve sarnıç yaptırılması	209

42	Yafa'yı elektrikle aydınlatmak ve tramvay işletmesinde kullanmak üzere Şeria nehri ve Avce suyu üzerine bir elektrik santrali kurulması	211
43	Birus-Seb'a'dan Hafır Nahiyesi'ne kadar telefon hattı çekilmesi	213

V. MUSEVİLERİN FİLİSTİN'E YERLEŞMESİ

44	Safed'de Yahudilere ait ibadet yerleri sayısındaki artış sebeplerinin araştırılması	219
45	Toprak satma yasağını uygulamayan görevlilerin hükûmete bildirilmesi	221
46	Ecnebilerin çeşitli hilelerle Filistin'de arazi satın almalarının önlenmesi	227
47	Belka'da ozerk bir Yahudi kolonisi kurulması talebinin uygun görülmemesi	231
48	Newlinsky'nin Osmanlı yönetimine Yahudilerle ilgili teklif sunması	235
49	Rehine yoluyla halkın elinden arazilerinin alınmak istenmesi	241
50	Hayfa'da Musevî muhacirlerin yerleşmesine göz yuman sorumlular hakkında tahkikat yaptırılması	247
51	Rusya'dan Filistin topraklarına yönelik Yahudi göçüne müsamaha gösterilmemesi	251
52	Safed ve Hayfaya gelip yerleşmek isteyen Yahudilere izin verilmemesi	253
53	Gazze ve Yafa sahillerinde büyük araziler satın alan Yahudilerin buralarda yayılmalarına karşı askerî ve idârî tedbirler alınması	257
54	Yerleşmek üzere Kudüs'e gelen Yahudilere ikamet izni verilmemesi	263
55	İran'dan Kudüs'e gelen Musevî göçmenlerin memleketlerine iadesi	265
56	Musevîlerin Filistin'e yerleşmelerini önlemek amacıyla, kişiler arasında düzenlenmiş el senetleri üzerine tapu verilmemesi	267
57	Rusya ve Romanya'dan sınır dışı edilen Yahudilerin Filistin'de kanunsuz olarak mülk edindiklerini bildirir rapor	269
58	Yahudi muhacirlerin Hayfa, Yafa ve Kudüs'e kabul edilmemeleri ve bunlarla ilgili arazi ferâğı işlemlerinin yapılmaması	275
59	Filistin'de muvâzaalı arazi satışlarının önlenmesi için tedbir alınması	281
60	Eriha'da Padişah arazisine Beytullahm Despotu'nun müdahalesinin tahkiki ile ecnebilerin üzerinde olan arazileri gösterir harita	285
61	Yürürlükte olan yasağa rağmen Baron Rothschild'in desteğiyle Filistin'e Musevî göçü devam ettiğinden, bunun engellenmesi gerektiği	291
62	Taberiya'da bulunan Yahudi nüfusun tespiti	295
63	Viyana'da toplanan ikinci Siyonist kongresinde Herzl'in gayelerinin ne olduğunu beyân etmesi	299
64	Yahudilere Filistin'de toprak verilmesi koşuluyla, Osmanlı Devleti'ne mâlî konularda yardımcı olacaklarına dair Theodor Herzl'in sunduğu teklif	303

III. ASAYİŞ

19	Kudüs'e bağlı köylerde eşkıyalık hareketlerinin önlenmesi	121
20	Gazze'den firar eden Napolyon Bonaparte'ın yol güzergâhındaki köyleri yakıp yıktığı.....	123
21	Yafa Kalesi'nin düşmandan geri alınması	127
22	Kudüs ve çevresinde urbânın yatıştırılmasını sağlayan yöneticilerin ödüllendirilmesi.....	131
23	Müslüman-Hiristiyan çatışmasına sebep olabilecek et-Tarihü'l-Kenâyis adlı kitabın basım ve dağıtımının yasaklanması	135
24	Taberiya Yahudileri'nin hırsızlara karşı korunması	141
25	Almanya İmparatoru Wilhelm'in ziyareti sebebiyle Kudüs ve Kerek havalisinde sıkı güvenlik tedbirleri alınması	143
26	Kudüs civarında düşen Muâvenet-i Milliye Cemiyeti uçağına ait fotoğraflarla teknik heyet raporlarının takdimi	145
27	Kudüs'te farklı mezheplere ait ibadet yerlerinin bombalanmasını halkın nefretle karşılaması.....	149
28	Gazze muharebelerinde yararlık gösteren askerî personelin ödüllendirilmesi.....	151
29	Filistin bölgesinin artan önemi sebebiyle, Beyrut valisinin geçici olarak Nâsıra'da ikâmet etmesi ..	153
30	Sivas Hapishanesi'ndeki mahkûmlardan gönüllü olanların Filistin cephesine gönderilmesi.....	159
31	Filistin cephesindeki orduya destek vermek üzere Adana ve Halep'te savunma kuvvetleri oluşturulması	161

IV. İMAR

32	Kudüs'e tatlı su sağlayan su yolları ile bazı binaların ve Sahratullah kubbesi etrafının tamir ettirilmesi	167
33	Kudüs'teki Özbekiye Tekkesi'nin onarılması ve tahsisat ilâvesi	173
34	Kanunî Sultan Süleyman'ın Kudüs için yaptırdığı havuzlar ile su yollarının tamiri.....	177
35	Kudüste Şamkapısı civarındaki kale duvarlarının onarımı	183
36	Gazze'ye yapılan telgraf hattından dolayı kaymakamın Padişaha teşekkürü.....	187
37	Şeria Nehri üzerine köprü yaptırılarak köprüden geçiş ücretlerinin belirlenmesi.....	191
38	Kudüs su yollarının tamiri ve muhafazası	197
39	Kudüste mükemmel bir hükûmet konağı inşası	203
40	Kudüs'te bulunan Hamamü'ş-Şifa'nın tamiri	205
41	Sultan II. Abdülhamid'in tahta çıkışının 25. yılı münasebetiyle Kudüs'ün Babü'l-Halil noktasında bir çeşme ve sarnıç yaptırılması	209

42	Yafa'yı elektrikle aydınlatmak ve tramvay işletmesinde kullanmak üzere Şeria nehri ve Avce suyu üzerine bir elektrik santrali kurulması	211
43	Bırus-Seba'dan Hafır Nahiyesi'ne kadar telefon hattı çekilmesi	213

V. MUSEVİLERİN FİLİSTİNE YERLEŞMESİ

44	Safed'de Yahudilere ait ibadet yerleri sayısındaki artış sebeplerinin araştırılması	219
45	Toprak satma yasağını uygulamayan görevlilerin hükûmete bildirilmesi	221
46	Ecnebilerin çeşitli hilelerle Filistin'de arazi satın almalarının önlenmesi	227
47	Belka'da ozerk bir Yahudi kolonisi kurulması talebinin uygun görülmemesi	231
48	Newlinsky'nin Osmanlı yönetimine Yahudilerle ilgili teklif sunması	235
49	Rehine yoluyla halkın elinden arazilerinin alınmak istenmesi	241
50	Hayfa'da Musevî muhacirlerin yerleşmesine göz yuman sorumlular hakkında tahkikat yaptırılması	247
51	Rusya'dan Filistin topraklarına yönelik Yahudi göçüne müsamaha gösterilmemesi	251
52	Safed ve Hayfa'ya gelip yerleşmek isteyen Yahudilere izin verilmemesi	253
53	Gazze ve Yafa sahillerinde büyük araziler satın alan Yahudilerin buralarda yayılmalarına karşı askerî ve idârî tedbirler alınması	257
54	Yerleşmek üzere Kudüs'e gelen Yahudilere ikamet izni verilmemesi	263
55	İran'dan Kudüs'e gelen Musevî göçmenlerin memleketlerine iadesi	265
56	Musevîlerin Filistin'e yerleşmelerini önlemek amacıyla, kişiler arasında düzenlenmiş el senetleri üzerine tapu verilmemesi	267
57	Rusya ve Romanya'dan sınır dışı edilen Yahudilerin Filistin'de kanunsuz olarak mülk edindiklerini bildirir rapor	269
58	Yahudi muhacirlerin Hayfa, Yafa ve Kudüs'e kabul edilmemeleri ve bunlarla ilgili arazi ferâğı işlemlerinin yapılmaması	275
59	Filistin'de muvâzaalı arazi satışlarının önlenmesi için tedbir alınması	281
60	Eriha'da Padişah arazisine Beytullahm Despotu'nun müdahalesinin tahkiki ile ecnebilerin üzerinde olan arazileri gösterir harita	285
61	Yürürlükte olan yasağa rağmen Baron Rothschild'in desteğiyle Filistin'e Musevî göçü devam ettiğinden, bunun engellenmesi gerektiği	291
62	Taberiya'da bulunan Yahudi nüfusun tespiti	295
63	Viyana'da toplanan ikinci Siyonist kongresinde Herzl'in gayelerinin ne olduğunu beyân etmesi	299
64	Yahudilere Filistin'de toprak verilmesi koşuluyla, Osmanlı Devleti'ne mâlî konularda yardımcı olacaklarına dair Theodor Herzl'in sunduğu teklif	303

105	Kudüs'teki Latinlerin âyinlerine Rumların müdahalesinin önlenmesi	477
106	Kudüs'te Yahudilere mahsus Hasidim denilen sinagogun yeniden inşası	479
107	Kudüs'ün Lid Kasabası'nda kilise yaptırılmasına bazı şartlarla izin verilmesi	483
108	Kudüs'te Habeşliler için kilise inşası	487
109	Beytullahm'daki Ömerî Camii'nin genişletilerek tamir ettirilmesi	489
110	Kudüs'te bulunan Aya Katerine Manastırı Kilisesi'nin yeniden inşa ettirilmesi	495
111	Musevî ve İsevîlere ait tarihî kutsal mekânların çevresine bina yapılmasına izin verilmemesi	499
112	Yafa'daki Ebû Lebud Mehmed Emin Paşa Camii'nin tamiri	503
113	Akka'da bulunan Cezzar Ahmed Paşa Camii'nin tamiri	507
114	Gazze'deki bazı camilerin tamiri	511
115	Beytullahm'da yapılan milâd yortusu âyinlerinin huzurla icra edilmesi	515
116	Kudüs'te geliri ve vakfı olmayan tamire muhtaç camilerin onarılması	517

VIII. KÜLTÜREL MİRASIN KORUNMASI

117	Sahabeden Ukkâşe hazretlerinin Kudüs'te bulunan türbesinin tamiri	525
118	Sahratullah'taki kutsal mekânlar için yaptırılan çini levhaların ulaştırılması	529
119	Suriye, Finike ve Filistin'de tarihî eser kaçakçılığının önlenmesi için tedbir alınması	533
120	Kudüs'te kutsal mekânlarda bulunan tarihî eserlerin muhafazasına dikkat edilmesi	537
121	Kudüs'teki tarihî eserlerin tam listesinin tespit edilip bildirilmesi	541
122	Kudüs'te Osmanlı kültürünün zayıflamasını önlemek için bir üniversite kurulması	545
123	Gazze ve Bîrû's-seb'a taraflarında tarihî eser arayan ve topoğrafi çeken İngiliz heyetinin faaliyetlerinin izlenmesi	551
	Belge Referanslar	556
	Fotoğraflar	558
	İndeks	561

